

Тема 1. Теоретичні засади міжнародної економічної безпеки

Завдання 1

Проаналізуйте наведені ситуації:

1. Держава імпортує 85 % певного виду критичної сировини з однієї країни.
2. Національні підприємства закуповують побутову електроніку у 15 різних країнах.
3. Підприємства однієї галузі використовують спеціалізоване програмне забезпечення лише одного іноземного розробника.
4. 70 % експорту держави спрямовується на один зовнішній ринок.
5. Виробництво телекомунікаційного обладнання залежить від імпортного компонента, який виробляють лише дві компанії у світі.
6. Держава імпортує продовольчі товари, які одночасно виробляються всередині країни та можуть бути оперативно заміщені.

Для кожної ситуації визначте:

- чи йдеться про звичайну економічну взаємозалежність або критичну залежність;
- який об'єкт залежності виникає;
- які економічні інтереси держави можуть бути порушені;
- наскільки легко замінити відповідного постачальника, товар, технологію або ринок;
- які заходи можуть зменшити залежність.

За результатами сформулюйте три ознаки, за якими економічна залежність перетворюється на загрозу економічній безпеці.

Завдання 2

За складовими економічної безпеки (фінансова; зовнішньоторговельна; енергетична; технологічна; сировинна; інвестиційна; транспортно-логістична; інформаційно-цифрова) необхідно визначити:

- 1) об'єкт захисту;
- 2) економічний інтерес;
- 3) джерело загрози;
- 4) вразливість;
- 5) можливий ризик;
- 6) наслідки;
- 7) інструмент державного реагування.

За результатами розгляду усіх складових сформувати єдину карту міжнародної економічної безпеки держави.

Завдання 3

Розподіліть наведені поняття за чотирма категоріями: загроза, вразливість, ризик, наслідок:

- військовий конфлікт у регіоні постачання;
- залежність від одного постачальника;
- припинення постачання;
- зупинення виробничої лінії;
- кібератака;
- недостатній рівень захисту цифрової інфраструктури;

- витік технологічної документації;
- втрата технологічної переваги;
- торговельні обмеження;
- відсутність альтернативного транспортного маршруту;
- блокування логістичного коридору;
- дефіцит критичного компонента.

Після класифікації побудуйте щонайменше три причинно-наслідкові ланцюги:

загроза → вразливість → реалізація ризику → економічний наслідок.

Поясніть, чому для державного управління важливо розмежовувати ці категорії.

Завдання 4

Проаналізуйте об'єкти:

- високоточний верстат;
- безпілотний літальний апарат;
- промисловий тепловізор;
- лабораторна центрифуга;
- спеціалізоване програмне забезпечення;
- технологія шифрування;
- біотехнологічне лабораторне обладнання;
- навігаційна система;
- технічна документація;
- хімічна речовина промислового призначення.

Для кожного об'єкта запропонуйте:

1. можливе цивільне використання;
2. можливе чутливе/військове використання;
3. фактори, які необхідно перевірити перед міжнародною передачею.

Завдання 5

Українське високотехнологічне підприємство отримало пропозицію на експорт спеціалізованого обладнання. Контракт є надзвичайно вигідним і дозволить підприємству збільшити річний експорт на 20 %.

Іноземний покупець зареєстрований два місяці тому. Його вебсайт містить мінімальну інформацію. Обладнання планується доставити через посередника у третій країні. Покупець відмовляється детально повідомити, де саме буде встановлене обладнання, пояснюючи це «комерційною таємницею».

Необхідно:

- визначити економічні переваги операції;
- виявити всі критичні точки;
- визначити потенційні економічні, технологічні та експортно-контрольні ризики;
- сформулювати інформацію, яку необхідно додатково отримати від контрагента;
- визначити, що необхідно перевірити щодо кінцевого користувача та кінцевого використання;
- запропонувати рішення щодо подальших дій підприємства.

Завдання 6

Визначте, які ризики з погляду експортного контролю можуть виникати в таких ситуаціях:

1. Інженер надсилає іноземному партнеру технічні креслення електронною поштою.
2. Іноземному науковцю надано віддалений доступ до серверу з результатами досліджень.
3. Український університет проводить онлайн-консультацію для іноземної лабораторії.
4. Програміст передає іноземному партнеру вихідний код спеціалізованої програми.
5. Дослідницька група завантажує технічну документацію до спільного хмарного сховища.
6. Іноземному партнеру надається доступ до лабораторного обладнання під час міжнародного дослідницького проєкту.

Дайте відповідь на проблемне питання: «Чи може міжнародна передача відбуватися без фізичного переміщення товару через державний кордон?»

Обґрунтуйте відповідь на основі трансформації сучасного експортного контролю в умовах цифровізації.

Завдання 7

Перед вами десять потенційних ризиків міжнародній економічній безпеці: енергетична залежність; дефіцит критичної сировини; кібератаки; технологічний витік; порушення міжнародних логістичних маршрутів; фінансова криза; торговельні обмеження; санкційні ризики; залежність від іноземного програмного забезпечення; концентрація виробництва критичних компонентів у декількох країнах.

Оберіть п'ять, які, на думку групи, потребують першочергового державного реагування.

Кожен ризик оцініть за шкалою від 1 до 5 за критеріями:

ймовірність реалізації – масштаб економічних наслідків – складність заміщення – швидкість поширення наслідків – можливість державного реагування.

За результатами сформууйте матрицю ризиків і обґрунтуйте пріоритетність заходів реагування.

Завдання 8

Розташуйте у логічній послідовності:

перевірка контрагента; документування; ідентифікація об'єкта; оцінювання ризику; аналіз кінцевого використання; визначення дозвільних вимог; встановлення кінцевого користувача; прийняття рішення; класифікація об'єкта; подальший контроль; санкційна перевірка.

Після побудови алгоритму поясніть роль кожного етапу та визначте, на якому з них можна виявити найбільшу кількість потенційних ризиків.

Тести

1. *Міжнародна економічна безпека передбачає:*
 - А) повну економічну автономію держави;
 - Б) відмову від імпорту;
 - В) здатність реалізовувати економічні інтереси та управляти зовнішніми ризиками;
 - Г) максимальне обмеження міжнародної торгівлі.
2. *Критична економічна залежність виникає насамперед тоді, коли:*
 - А) держава імпортує будь-який товар;
 - Б) критично важливий ресурс складно оперативно замінити;
 - В) імпорт перевищує експорт;
 - Г) товар вироблений за кордоном.
3. *Товар подвійного використання характеризується:*
 - А) наявністю двох виробників;
 - Б) можливістю цивільного та іншого чутливого застосування;
 - В) подвійною ціною;
 - Г) можливістю дворазового експорту.
4. *Що може бути об'єктом міжнародної передачі в контексті експортного контролю?*
 - А) лише фізичний товар;
 - Б) лише військова техніка;
 - В) товари, програмне забезпечення, технології та технічна інформація;
 - Г) виключно товари, що перетинають митний кордон.
5. *Який фактор є важливим при оцінюванні міжнародної передачі?*
 - А) лише ціна контракту;
 - Б) лише країна призначення;
 - В) товар, контрагент, кінцевий користувач і кінцеве використання;
 - Г) лише прибуток експортера.
6. *Диверсифікація ланцюгів постачання спрямована передусім на:*
 - А) збільшення залежності;
 - Б) зменшення концентрації ризику;
 - В) припинення міжнародної торгівлі;
 - Г) заборону імпорту.
7. *Основою ризик-орієнтованого експортного контролю є:*
 - А) однаковий рівень перевірки всіх операцій;
 - Б) відповідність рівня контролю характеру ризику;
 - В) повна заборона високотехнологічного експорту;
 - Г) перевірка лише після здійснення експорту.

Теми для доповідей та презентацій

1. Міжнародна економічна безпека в умовах трансформації світового господарства.
2. Еволюція експортного контролю: від контролю товарів до управління ризиками міжнародних передач.
3. Економічна взаємозалежність і стратегічна залежність держав.
4. Критичні ресурси як фактор міжнародної економічної безпеки.

5. Критичні технології у системі економічної та технологічної безпеки.
6. Напівпровідники як стратегічний ресурс сучасної світової економіки.
7. Штучний інтелект та міжнародна економічна безпека.
8. Квантові технології: економічні можливості та безпекові ризики.
9. Глобальні ланцюги постачання та проблема їх стійкості.
10. Технологічна залежність як інструмент геоекономічного впливу.
11. Економічний примус у сучасних міжнародних відносинах.
12. Технологічний суверенітет та стратегічна автономія держави.
13. Експортний контроль як інструмент захисту критичних технологій.
14. Товари подвійного використання у сучасній світовій економіці.
15. Нематеріальна передача технологій як об'єкт експортного контролю.
16. Цифровізація та трансформація механізмів експортного контролю.
17. Експортний контроль у міжнародній науковій та дослідницькій діяльності.
18. Роль університетів у запобіганні неконтрольованому трансферу чутливих технологій.
19. Баланс економічної відкритості та безпеки у міжнародній торгівлі.
20. Внутрішньофірмові системи експортного контролю як елемент економічної безпеки підприємства.